

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra divadelní vědy

Jan Jiřík

**Divadelní studio Reduta
jako příklad modernistické utopie**

**Theatre Studio Reduta
As An Example of Modernistic Utopia**

Disertační práce

vedoucí práce - Prof. PhDr. Jan Hyvnar, CSc.

2013

TEZE

Tématem této práce je divadelní studio Reduta Juliusze Osterwy a Mieczysława Limanowského, a to jako příklad realizované modernistické utopie.

Termínu modernismus, který je v této práci používán, je rozuměno v širokém tematickém a chronologickém pojetí. Nejpozději od 70. let 20. stol. se v západoevropských a severoamerických humanitních vědách na toto téma objevila řada studií, které pro moderní umění a kulturu ustanovily nový interpretační rámec. Jedním z autorů takové studie byl i polský sociolog Jerzy Jedlicki, jenž si v knize *Świat zwyrodniały* (Zdegenerovaný svět) všiml, že katastrofické vize umělců a intelektuálů z přelomu 19. a 20. stol. rozvíjely argumenty, které o novodobé civilizaci a kultuře byly vyřčeny již v 2. pol. 18. stol. Právě toto období je pro Jedlického zrodem civilizace stroje, jejíž základ polský sociolog vidí ve vynálezu parního stroje (1765), sociálních nepokojích (viz francouzská revoluce 1789) a změně duchovnosti, která přišla s racionalismem. Evropská společnost a kultura se kvůli civilizaci stroje dostaly do krize. Během 19. stol. vzniklo několik konceptů, které chtěly výše zmíněné krizi zamezit pomocí umění; důraz byl kladen také na divadlo, jemuž v obrodném procesu byla přisuzována speciální mise. Vznikly tak mimo jiných koncepty divadla-chrámu, divadelně pojaté slavnosti atd., díky nimž mělo dojít k rekonstrukci roztržité modernistické společnosti a jejích hodnot. Modernistické divadlo vzniklo s jasně deklarovaným vztahem ke společnosti, již chtělo ovlivňovat a spoluvytvářet. Jako příklady takové tendence byly v této práci zmiňovány divadelní koncepty R. Wagnera, M. Reinhardta, G. Fuchse či St. Stanislavského, J. B. Vachtangova či L. Suleržického.

Příkladem takového úsilí modernistického divadla je v této práci divadelní studio Juliusze Osterwy a Mieczysława Limanowského, které vzniklo na podzim 1919 ve Varšavě. Osterwa s Limanowským do značné míry těžili ze zkušenosti s Prvním studiem MCHTu, s nímž se měli možnost setkat v Moskvě během 1. svět. války. Reduta stejně jako její moskevský vzor byla divadlem experimentálním, které přišlo s novým prostorovým uspořádáním (neexistence rampy, komorní charakter scény atp.) a kde proces zkoušení a přípravy inscenace byly daleko důležitější než výsledný inscenační tvar. Reduta však měla daleko větší ambice než čistě divadelní, estetické. Tyto ambice jsou tématem této práce, jež se na příkladu varšavského studia snaží popsat modernistickou reakci divadla na krizi evropské kultury a společnosti. Tedy

hlavním cílem této práce je dokázat, zda lze Redutu interpretovat jako příklad realizace modernistické utopie. Při této interpretaci bude používána koncepce utopie v pojetí Jerzyho Szackého, podle jehož klasifikace měla Reduta nejbližší k utopii řehole. Takový typ utopie vytváří v rámci společnosti jakési „šťastný ostrov“. Redutovci, jak sami sebe členové varšavského studia nazývali, žili komunitním způsobem života, kladli důraz na kolektiv, askezi a vzájemnou solidaritu. V rámci Institutu Reduty, který vznikl ve Varšavě v roce 1921, byli jeho posluchači holistickým přístupem vychováni k fyzické i duševní rovnováze. Reduta se snažila být prostorem pro vznik nové kultury a nového člověka. Práce se soustředí na všechny období činnosti varšavského studia i válečné koncepce jejího tvůrce Juliusze Osterwy.

Dalším tématem práce je zkoumání tradice Reduty a to právě pod interpretačním úhlem utopie. Sledovány jsou proto všechny možné její varianty v díle divadelníků, jakými byli J. Grotowski či K. Dejmek.

Jedním z posledních výrazných témat této práce je i samotné romantické paradigma polské kultury, v jehož ideovém podloží se idea Reduty zrodila a kterému je rozuměno jako paradigmatu modernistickému. Jeho koncem, který podle Marii Janion se udál na přelomu 80. a 90. let 20. stol., se polská kultura a divadlo ocitlo v jiných souřadnicích a divadlo začalo v polské kultuře a společnosti hrát jinou roli a na utopické koncepty rezignovalo.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

- Karel Adámek: Goethe a Schlegel o Shakespearovi, *Lumír* 1859, roč. IX, č. 27-28-29-30, str. 639-643, 662-666, 688-690 a 712-713.
- Denis Bablet: *Rewolucje sceniczne XX wieku*, Warszawa 1980.
- Denis Bablet: *Współczesna reżyseria 1887-1914*, Warszawa 1973.
- Daniel Bell: *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*, New York 1973.
- Daniel Bell: *Kulturní rozpory kapitalismu*, Praha 1999.
- Timothy O. Benson and Éva Forgács (eds.): *Between Worlds: A Sourcebook of Central European Avant-gardes, 1910-1930*, Los Angeles 2002.
- Nikolaj Berďajev: *Nový středověk: Úvahy o osudu Ruska a Evropy*, Praha 2004.
- Marshall Berman: *Wszystko, co stałe, rozplywa się w powietrzu: Rzec o doświadczeniu nowoczesności*, Kraków 2006.
- Jiří Bittner: *Z mých pamětí*, Praha 1894.
- Jan Błoński, Jacek Popiel (eds.): *Studia o dramacie i teatrze Stanisława Wyspiańskiego*, Kraków 1994.
- Jan Błoński, Janusz Degler, Jacek Popiel, Dobrochna Ratajczak (eds.): *Dramat i teatr modernistyczny I.*, Wrocław 1992.
- Maria Bobrownicka (ed.): *Modernizm w literaturach słowiańskich: (Zachodnich i południowych)*, Wrocław 1973.
- Maria Bobrownicka: *Studia nad twórczością Juliusza Zeyera*, Kraków 1959.
- Maria Bobrownicka: Wiadomości i uwagi o listach Polaków do F. A. Šuberta, *Slavia Occidentalis* 1963, nr. 1, str. 271-280.
- Edward Boniecki: *Strukturura „Nagiej duszy“: Studium o Stanisławie Przybyszewskim*, Warszawa 1993.
- Peter Borscheid: *Virus času: Kulturní dějiny zrychlování*, Praha 2007.
- Kazimierz Braun: *Druhá divadelní reforma?: /Studie/*, Praha 1993.
- Kazimierz Braun: *Kieszonkowa historia teatru polskiego*, Lublin 2003.
- Kazimierz Braun: *Wielka reforma teatru w Europie: Ludzie – Idee – Zdarzenia*, Wrocław 1984.
- Oscar G. Brockett: *Dějiny divadla*, Praha 1999.
- Tadeusz Byrski: *Teatr – radio: Wspomnienia*, Warszawa 1976.
- Elias Canetti: *Masa a moc*, Praha 1994.
- Maria Cymborska-Leboda: *Dramat pod znakiem Dionizosa: Myśl estetyczna a poetyka gatunków symbolistów rosyjskich*, Lublin 1992.
- Maria Cymborska-Leboda: *Twórczość w kręgu mitu: Myśl estetyczno-filozoficzna i poetyka gatunków dramatycznych symbolistów rosyjskich*, Lublin 1997.
- František Černý: *Kapitoly z dějin českého divadla*, Praha 2000.
- František Černý: Národní divadlo z Varšavy, *Divadelní noviny* 1966, č. 18, str. 1 a 3.

- František Deák: *Symbolistické divadlo*, Bratislava 1996.
- Piotr Dehnel: *Przyroda i historia: studium wczesnej filozofii F. W. J. Schellinga*, Wrocław 1992.
- Marian Dienstl: Średniowieczna scena a szopka krakowska, *Czas* 1909, nr. 135-137.
- Wojciech Dudzik: Ke kulturní teatrologii, *Divadelní revue* 2009, č. 2, str. 3-8.
- Martina Filínová: Antické drámy Stanislawa Wyspiańskiego, *Slovenské divadlo* 2007, č. 1, 2 a 3, str. 75-98, 175-215 a 515-519.
- Karl Suso Frank: *Dějiny křesťanského mnišství*, Praha 2003.
- Bożena Frankowska: „Teatr na-powietrzny“ Juliusza Osterwy, *Pamiętnik Teatralny* 1970, z. 4, str. 424-445.
- Georg Fuchs: Revoluce divadla, *Scénografie* 1965, č. 4, str. 17-21.
- Georg Fuchs: *Scena przyszłości*, Gdańsk 2004.
- Iwo Gall: *Mój teatr*, Kraków 1963.
- Konrad Górski: *Mickiewicz: artyzm i język*, Warszawa 1977.
- Konrad Górski: *Mickiewicz jako historyk i krytyk české literatury*, Lwów 1926.
- Jerzy Got: *Teatr i teatrologia*, Kraków 1994.
- Jerzy Got: Virtuózní herectví a kult herce v polském divadle 19. stol., *Divadelní revue* 2004, č. 3, str. 53-59.
- Jerzy Got, Józef Szczublewski (eds.): *Korespondencja Heleny Modrzejewskiej i Karola Chłapowskiego*, t. 2., Warszawa 1965.
- Maria Grabowska a Maria Janion /eds./: *Antologia romantycznej poezji krajowej 1831-1863*, Warszawa 1958.
- Magdalena Grochowska: Lulek, *Gazeta Wyborcza* 10. 1. 2002.
- Servác Heller: *Jubileum velké doby: Obraz našeho národního rozmachu před padesáti lety: Založení Národního divadla roku 1868*, Praha 1918.
- Władysław Hendzel, Piot Obrączek (eds.): *Teatr i dramaty polski XIX i XX wieku: Studia i szkice*, Opole 2004.
- Wiliam A. Hinnebusch: *Dějiny Řádu kazatelů*, Praha 2002.
- Daniela Hodrová (ed.): *Poetika míst: Kapitoly z literární tematologie*, Praha 1997.
- Artur Hutnikiewicz: *Młoda Polska*, Warszawa 1994.
- Jan Hyvnar: *Herec v moderním divadle*, Praha 1999.
- Jan Hyvnar: Jevrejnovova apologie divadelnosti, *Disk* 2009, č. 29, str. 103-114.
- Jan Hyvnar: Počátky moderny v Německu: Moderní divadlo dvacátého století, *Amatérská scéna* 1987, č. 6, str. 22-24.
- Jan Hyvnar: Witkiewiczowa Čistá forma v divadle, *Disk* 2002, č. 2, str. 39-48.
- Jarosław Iwaszkiewicz: *Stanislawa Wysocka i jej kijowski teatr „Studia“: Wspomnienie*, Warszawa 1963.
- J. V. F.: Stálá divadla, *Divadelní listy* 1882, str. 162.

- Frederic Jameson: *The Political Unconscious: Narrative as a Social Symbolic Act*, Ithaca 1981.
- Maria Janion: *Czy będziesz wiedział, co przeżyłeś*, Gdańsk 2000.
- Maria Janion: *Lucjan Siemieński: Poeta romantyczny*, Warszawa 1955.
- Maria Janion: *Niesamowita Słowiańszczyzna: Fantazmaty literatury*, Kraków 2007.
- Maria Janion: *Reduta: Romantyczna poezja niepodległościowa*, Kraków 1979.
- Barbara Jaroszewicz-Kleindienst: *Kręgu polonofilskiej działalności Edwarda Jelinka*, Wrocław 1968.
- Jerzy Jedlicki: *Jakiej cywilizacji potrzebują Polacy: Studia z dziejów idei i wyobraźni XIX wieku*, Warszawa 1988.
- Jerzy Jedlicki: *Świat zwyrodniał: Lęki i wyroki krytyków nowoczesności*, Warszawa 2000.
- Lukáš Jiříčka: *Identita v době otřesu: Skici o současném polském divadle*, Praha 2010.
- Jan Jiřík: Kdo to kdy pochopí?!!, *Svět a divadlo* 2012, č. 5, str. 81-88.
- Jan Jiřík: *Živé divadlo Leona Schillera (Kořeny, souvislosti, realizace)*, FF UK 2005.
- Henryk Jurkowski: Niespełniona wielkość: Z dziejów recepcji Edwarda Gordona Craiga w Polsce, *Pamiętnik Teatralny* 2003, z. 3-4, str. 46-93.
- Helena Karwacka: *Witold Wandurski i jego dzieło*, Łódź 1968.
- Stanisław Kaszyński (hl. red.): *Teatr Nowy w Łodzi 1949-1979*, Łódź 1983.
- Stanisław Kaszyński: *Teatr łódzki w latach 1945-1962*, Łódź 1970.
- Zdzisław Kępiński: *Mickiewicz hermetyczny*, Warszawa 1980.
- Jan Klassowicz: Portrét režiséra Konráda Swinarského, *Zprávy Divadelního ústavu* 1972, č. 10, s. 11-17.
- Pavel Klein: Mejercholdova verze symbolismu, *Divadelní revue* 2005, č. 3, str. 43-53.
- Pavel Klein, Danuše Kšicová: *Symbolismus na scéně MCHAT: Režijní koncepce K. S. Stanislavského*, Brno 2003.
- Leszek Kleszcze: *Filozofia i utopia: Platon, Biblia, Nietzsche*, Wrocław 1997.
- Leszek Kołakowski: *Główne nurty marksizmu: Powstanie-rozwój-rozkład*, Londyn 1988.
- Leszek Kolankiewicz: *Samba z bogami: Opowieść antropologiczna*, Warszawa 2007.
- Nina Kolesnikoff: *Bruno Jasieński: His evolution from Futurism to Social Realism*, Waterloo-Ontario 1982.
- Jan Kollár: *Rozpravy o slovanské vzájemnosti*, Praha 1929.
- Grażyna Kompel: *Dejmka teatr narodowy w Łodzi*, Łódź 2007.
- Jan Kopecký: Spotkania z Leonem Schillerem: Z daleka i z bliska, *Pamiętnik Teatralny* 1955, z. 3-4, str. 558-562.
- Dariusz Kosiński: Grotowski a divadlo proměny, *Divadelní revue* 2010, č. 3, str. 77-88.
- Dariusz Kosiński: *Polski teatr przemiany*, Wrocław 2007.
- Włodzierz Kot: *Bronisław Grabowski a Słowiańszczyzna zachodnia*, Kraków 1959.
- Jan Kott (ed.): *Teatr Narodowy 1765-1794*, Warszawa 1967.
- Stanisław Koźmian: *Podróże i politika*, Kraków 1906.
- Edward Krasiński (ed.): *Juliusz Osterwa: Listy*, Warszawa 1968.
- Karel Krejčí: První krise českého slovanství: (Vliv polského povstání listopadového na české národní obrození), *Slovanský přehled* 1928, str. 13-22, 108-122, 177-201 a 249.

Julian Krzyżanowski: *Neoromantyzm polski 1890-1918*, Wrocław 1971.
Zbigniew Kuderowicz: *Artyści i historia: Koncepcje historiozoficzne polskiego modernizmu*, Wrocław 1980.
Anna Kuligowska-Korzeniewska (ed.): *Teatr Kazimierza Dejmka*, Łódź 2010.

Antoni Lange: *Rozmyślenia i inne wiersze*, Warszawa 1979.
Nicole Lemaîtreová, Marie-Thérèse Quinsonová, Véronique Sotová: *Slovník křesťanské kultury*, Praha 2002.
Małgorzata Leyko (ed.): *Teatr masowy / Teatr dla mas*, Łódź 2011.
Mieczysław Limanowski: *Był kiedyś teatr Dionizosa*, Warszawa 1994.
Mieczysław Limanowski: *Duchowość i maestria: Recenzje teatralne 1901-1940*, Warszawa 1992.

Zbigniew Majchrowski: *Cela Konrada: Powracając do Mickiewicza*, Gdańsk 1998.
Hanna Małkowska: *Teatr mojego życia*, Łódź 1976.
Stanisław Marczak-Oborski (ed.): *Myśl teatralna polskiej awangardy 1919-1939*, Warszawa 1973.
Stanisław Marczak-Oborski: *Teatr polski w latach 1918-1965*, Warszawa 1985.
Marie Deryngova, *Divadelní listy 1882*, str. 143-144.
Karel Martínek: *Prameny ruské divadelní moderny*, Praha 1966.
Karel Marx, Bedřich Engels: *Komunistický manifest*, podle osmého autorizovaného německého vydání přeložil Ivan Olbracht, Praha 1970.
Platon Mavromoustakos (ed.): *Production of Ancient Greek Drama in Europe During Modern Times*, Athina 1999.
H. M. McLuhan: *Člověk, média a elektronická kultura: Výbor z díla*, Brno 2000.
V. E. Mejerhold: *Korespondencja Wsiewołoda Meyerholda 1896-1939*, Warszawa 1988.
Andrzej Mencwel (ed.): *Historia a kultura: Studia z dziejów myśli kulturalnej*, tom I., Warszawa 1987.
Andrzej Mencwel (ed.): *Historia a kultura: Studia z dziejów myśli kulturalnej*, tom II., Warszawa 1991.
Andrzej Mencwel: *Wyobrażenia antropologiczne: Próby i studia*, Warszawa 2006.
Jan Menšík: *Juljusz Słowacki a K. H. Mácha: K polským vlivům na tvorbu Máchovu, Listy filologické 1926*, str. 126-146 a 248-265.
Jan Menšík: *Seweryn Goszczyński a K. H. Mácha, Časopis Národního muzea 1925*, str. 124-139 a 209-231.
Adam Mickiewicz: *Dziela: Literatura słowiańska*, Warszawa 1955.
Adam Mickiewicz: *Knihy národa poľského a knihy pútnictva poľského z roku Pana 1832*, Košice 1947.
Jan Michalik (ed.): *Z dziejów teatru krakowskiego: Materiały sesji naukowej Dwieście lat teatru w Krakowie 1781-1981*, Kraków 1985.
Mity teatru XX wieku: Od Stanisławskiego do Kantora, Kraków 1995.

Helena Modrzejewska: *Wspomnienia i wrażenia*, Kraków 1957.
Jan Mukařovský: *Studie z estetiky*, Praha 1966.
Lucyna Muszyńska: *Reduta jako mistyczne zwierciadło świata: Tendencje mistyczne, ezoteryczne i gnostyczne w kręgu Reduty*, Toruń 2009.

Elżbieta Nawrat: Występ Osterwy w Pradze, *Pamiętnik Teatralny* 1983, z. 1, str. 115-117.

James B. North: *Dějiny církve od Letnic k dnešku*, Praha 2001.

Ansgar Nünning (ed.): *Lexikon teorie literatury a kultury: Koncepcje/Osobnosti/Základní pojmy*, editoři českého vydání Jiří Trávníček a Jiří Holý, Brno 2006.

Ryszard Nycz (ed.): *Odkrywanie modernizmu: Przekłady i komentarze*, Kraków 1998.

Ryszard Nycz (ed.): *Postmodernizm: Antologia przekładów*, Kraków 1998.

O zespole Reduty: Wspomnienia, Warszawa 1970.

Michał Orlicz: *Polski teatr współczesny: Próba syntezy*, Warszawa 1932.

Katarzyna Osińska (ed.): *Jewgenij Wachtangow – Co zostaje po artyście teatru?*, Wrocław 2008.

Katarzyna Osińska: *Klasztory i laboratoria: Rosyjskie studia teatralne: Stanisławski, Meyerhold, Sulerżycki, Wachtangow*, Gdańsk 2003.

Katarzyna Osińska: *Teatr rosyjski XX wieku wobec tradycji: Kontynuacje, Zerwania, Transformacje*, Gdańsk 2009.

Zbigniew Osiński: The Heritage of Reduta in Grotowski's Laboratory Theatre, *The Drama Review* 2008, Summer, p. 52-74.

Zbigniew Osiński: *Jerzy Grotowski: Od „divadla predstavení“ k rituálnym hrám*, Bratislava 1995.

Zbigniew Osiński: *Jerzy Grotowski: Źródła, inspiracje, konteksty: Prace z lat 1999-2009*, Gdańsk 2009.

Zbigniew Osiński: *Pamięć Reduty: Osterwa, Limanowski, Grotowski*, Gdańsk 2003.

Zbigniew Osiński (ed.): *M. Limanowski, J. Osterwa: Listy*, Warszawa 1987.

Zbigniew Osiński: *Teatr Dionizosa: Romantyzm v polskim teatrze współczesnym*, Kraków 1972.

Juliusz Osterwa: *Antygona, Hamlet, Tobiasz dla Teatru Społecznego*, Wrocław 2007.

Juliusz Osterwa: List do Stefana Jaracza, *Dialog* 2008, nr. 12 (Grudzień), str. 107-131.

Juliusz Osterwa: *Przez teatr – poza teatr*, Kraków 2004.

Juliusz Osterwa: *Raptularz kijowski*, Wrocław 2010.

Juliusz Osterwa: *Reduta i teatr: Atrykuły – Wywiady – Wspomnienia*, Wrocław 1991.

Juliusz Osterwa: *Z zapisków*, Wrocław 1992.

Irena Pańków: *Filozofia utopii*, Warszawa 1990.

Patrice Pavis: *Divadelní slovník*, Praha 2003.

Anita Pelánová: *Výtvarné avantgardy 20. století 1900-1945*, Praha 2010.

Jarmil Pelikán: *Juliusz Słowacki wśród Czechów: (Zarys historyczno-*

bibliograficzny), Brno 1973.

Pietro Petrosillo: *Křesťanství od A do Z*, Kostelní Vydří 1998.

Pavol Petrus (ed.): *Sborník Ševčenkovský*, Bratislava 1965.

Zdzisław Pietrasik: Polska nie jest kobietą: Rozmowa z prof. Marią Janion, *Polityka* 2009, nr. 43.

Jana Pilátová: *Hnízdo Grotowského: Na prahu divadelní antropologie*, Praha 2009.

Marta Piwińska: *Romantycy i Europa: Marzenia, Doświadczenia, Propozycje*, Warszawa 2006.

Tomasz Platy (ed.): *Strategie publiczne, strategie prywatne: Teatr polski 1990-2005*, Izabelin 2006.

Jacek Popiel: *Dramat a teatr polski Dwudziestolecia międzywojennego*, Kraków 1995.

Program Reduty: Sprawozdania: Plan objazdu po ziemiach Rzeczypospolitej, Wilno /1927/.

Stanisław Przybyszewski: *Paměti – Korespondence*, Praha 1997.

Marek Radziwon: *Iwaszkiewicz: Pisarz po katastrofie*, Warszawa 2010.

Karl Rahner, Herbert Vorgrimler: *Teologický slovník*, Praha 1996.

Zbigniew Raszewski: *Krótką historią teatru polskiego*, Warszawa 1977.

Dobrochna Ratajczakowa: Historia teatru polskiego?, *Dialog* 2007, nr. 6 (Czerwiec), str. 72-74.

Max Reinhardt: *O teatrze i aktorze*, Gdańsk 2004.

Radosław Romaniuk: *Dramat religijny Tolstoja*, Warszawa 2004.

Miroslav Rutte a Josef Kodíček (eds.): *Nové české divadlo 1928 - 1929: Sborník dramatického svazu*, Praha 1929.

Dorota Sajewska: *Pod okupacją mediów*, Warszawa 2012.

Tadeusz Sivert (ed.): *Dzieje teatru polskiego: Teatr polski w latach 1890-1918: Zabór rosyjski*, Warszawa 1988.

Tadeusz Sivert, Ewa Heise (eds.): *Dzieje teatru polskiego: Teatr polski od 1863 roku do schyłku XIX wieku*, Warszawa 1982.

Leon Schiller: *Teatr ogromny*, Warszawa 1961.

Leon Schiller: Teatr monumentalny dwudziestolecia międzywojennego, *Pamiętnik Teatralny* 1968, z. 4, str. 509-541.

Leon Schiller: *Theatrum militans 1939-1945*, Warszawa 1987.

Sanford Schwartz: *The Matrix of Modernism: Pound, Eliot, and Early Twentieth-Century Thought*, Princeton 1985.

Janusz Skuczyński: *Misterium teatralne Mickiewicz i inni*, Toruń 2000.

Irena Sławińska, Wojciech Kaczmarek (eds.): *Dramat i teatr religijny w Polsce*, Lublin 1991.

Irena Sławińska a Stefan Kruk (eds.): *Myśl teatralna Młodej Polski: Antologia*, Warszawa 1966.

Irena Sławińska a Maria Barbara Stykowa (eds.): *Wśród mitów teatralnych Młodej*

Polski, Kraków 1983.

Adam Słomczyński: *Warszawskie to i owo*, Warszawa 1978.

Juliusz Słowacki: *Dzieła*, tom XIII, Wrocław 1952.

Oswald Spengler: *Zánik Západu: Obrysy morfologie světových dějin*, Praha 2010.

Stefan Srebrny: *Teatr grecki i polski*, Warszawa 1984.

Sergej V. Stachorskij: „Balagan“ nebo „chrám“?: (Estetické hledání ruského divadla na počátku 20. století), *Divadelní revue* 1996, č. 2, str. 3-17.

K. S. Stanislavskij: *Můj život v umění*, Praha 1959.

Studia poświęcone stosunkom literackim polsko-czeskim i polsko-słowackim, Wrocław 1968.

Wanda Świątkowska: *Książę: Hamlet Juliusza Osterwy*, Kraków 2009.

Jerzy Szacki: *Tradycja*, Warszawa 2011.

Andrzej Szczerski: *Modernizacje: Sztuka i architektura w nowych krajach Europy Środkowo-wschodniej: 1918-1939*, Łódź 2010.

Józef Szczublewski: *Pierwsza Reduta Osterwy*, Warszawa 1965.

Józef Szczublewski: *Żywot Osterwy*, Warszawa 1971.

Marian Szyjkowski: *Polski romantyzm w czeskim życiu duchowym*, Poznań 1947.

Marian Strykowski: Stosunek Juliusza Zeyera do twórczości Słowackiego, *Przegląd Zachodni* 1951, nr. 1, str. 422-426.

Pavlna Šířpová, Marcela Spívalová, Jan Jiřík (eds.): *Ad honorem Eva Stehlíková*, Praha 2011.

Jan Vondráček: *Dějiny českého divadla: Doba obrozenecká 1771-1824*, Praha 1956.

Bohumil Vydra: *Teatr czeski od czasów czeskiego odrodzenia*, Warszawa 1926.

Richard Wagner: *O hudbě a o umění*, Praha 1959.

Ewa Wąchocka (ed.): *Od symbolizmu do post-teatru*, Warszawa 1996.

Andrzej Walicki: *Filozofia a mesjanizm: Studia z dziejów filozofii i myśli społeczno-religijnej romantyzmu polskiego*, Warszawa 1970.

Rafał Węgrzyniak: *Teatr na lewo, Notatnik teatralny* 2011, nr. 64-65, str. 46-65.

Miloš Weingart: *Současné divadlo u Slovanů*, Praha 1935.

Edmund Wierciński: *Notatki i teksty z lat 1921-55*, Wrocław 1991.

Zbigniew Wilski: *Stanisława Wysocka*, Warszawa 1965.

Alina Witkowska: *Cześć i skandale: O emigracyjnym doświadczeniu Polaków*, Gdańsk 1997.

Alina Witkowska: *Rówieśnicy Mickiewicza: Życiorys jednego pokolenia*, Warszawa 1962.

Alina Witkowska: *Towiańczycy*, Warszawa 1989.

Christopher Wilk (ed.): *Modernism: Designing a New World: 1914-1939*, London 2006.

Stanisław Windakiewicz: *Dramat liturgiczny w Polsce średniowiecznej*, Kraków 1903.

Stanisław Windakiewicz: *Teatr ludowy w dawnej Polsce*, Kraków 1902.

Kamila Woźniak: *Wybrane aspekty twórczości Ladislava Klímy i Stanisława Przybyszewskiego w świetle interpretacji pojęcia nihilizmu gnostyckiego*, doktorská disertační práce, FF UP v Olomouci 2011.

Kazimierz Wyka: *Modernizm polski*, Kraków 1959.

Stanisława Wysocka: *Teatr przyszłości*, Warszawa 1973.

Stanisława Wysocka-Stanisławska: Listy do Konstantego Stanisławskiego, *Pamiętnik Teatralny* 1961, z. 2, str. 231-239.

Stanisław Wyspiański: *Hamlet*, Wrocław 1976.

Helena Zaworska: *O nową sztukę: Polskie programy artystyczne 1917-1922*, Warszawa 1963.

Jerzy Zegarski: Georg Fuchs a jeho reforma divadla, *Scénografie* 1965, č. 4, str. 12-16.

Florian Znaniecki: *Upadek cywilizacji zachodniej: Szkic z pogranicza filozofii kultury i socjologii*, Poznań 1921.

Jan Zouhar: *Minulý konec století*, Brno 2000.

Václav Žáček: *Čechové a Poláci roku 1848: Studie k novodobým politickým stykům česko-polským*, Praha 1947.